

HÄMMÄRÖN RANTA-ASEMAKAAVAN MUUTOS 2: VIITASAMMAKKO- , LEPAKKO- JA LINNUSTOSELVITYS



Turkka Korvenpää, 23.8.2019

Luonto- ja ympäristötutkimus Envibio Oy

Sisällys

1. JOHDANTO	3
2. VIITASAMMAKKOSELVITYS	3
2.1 VIITASAMMAKON EKOLOGIAA	3
2.2 MAASTOTYÖMENETELMÄ	3
2.3 TULOKSET	4
3. LEPAKKOSELVITYS	4
3.1 MAASTOTYÖMENETELMÄT	4
3.2 TULOKSET JA NIIDEN TARKASTELU	5
4. LINNUSTOSELVITYS	7
4.1 MAASTOTYÖMENETELMÄT	7
4.2 TULOKSET JA NIIDEN TARKASTELU	7
5. YHTEENVETO	9
6. KIRJALLISUUS	9

Kannen kuva: Kallioselänne Itäpäänrauman eteläpuolella.
Pohjakartat: © Maanmittauslaitos 8/2019.

Luonto- ja ympäristötutkimus Envibio Oy
Hanhenkaari 10 as 16
21420 Lieto
Puh. 045-6793602

1. JOHDANTO

Nosto Consulting Oy laatii ranta-asemakaavan muutosta Naantalin Rymättylän Airismaalla sijaitsevalle Hämmärön ranta-asemakaava-alueelle. Yhtiö tilasi Luonto- ja ympäristötutkimus Envibio Oy:ltä kaavamuutosalueen linnusto-, lepakko- ja viitasammakkoselvityksen. Selvityksen laati FM (biologi) Turkka Korvenpää, ja sen maastotyöt suoritettiin touko-elokuussa 2019.

2. VIITASAMMAKKOSELVITYS

2.1 VIITASAMMAKON EKOLOGIAA

Viitasammakko (*Rana arvalisi*) elää soilla, vesistöjen rannoilla, erilaisissa pienvesissä ja näiden läheisillä maa-alueilla kuten rantaluhdilla ja kosteilla niityillä sekä metsissä. Laji ei karta vähäsuolaista murtovettä, vaan sen voi tavata mm. sisäsaariston reheviltä ruovikkolahdilta. Kutupaikat ovat yleensä keskimäärin pysyvävetisempiä kuin tavallisella ruskosammakolla (*Rana temporaria*), jota viitasammakko ulkonäöltään suuresti muistuttaa. Parhaiten laji erottaa ääntelystä. Viitasammakon kutuaani on pulputtavaa, ja se tuo mieleen uppoavasta pullosta nousevien ilmakuplien pulputuksen. Äänen on kuvailtu muistuttavan myös pienen koiran haukuntaa. Se poikkeaa siten selvästi ruskosammakon kurnutuksesta. Ääntely on kutupaikoilla voimakkainta öisin, mutta varsinkin aurinkoisella, lämpimällä säällä sitä kuulee usein myös päivällä. Kutu tapahtuu Etelä-Suomessa huhtikuun lopulla – toukokuun alussa. Kutuaika on usein lyhyt ja sen ajoittuminen vaihtelee kevään säiden mukaan. Viitasammakon kudun havainnointi edellyttää siten kevään edistymisen seuraamista, ja samallakin paikalla voi joutua käymään useampaan kertaan, jotta voi varmistua siitä, onko kyseessä viitasammakon kutupaikka.

Viitasammakkoja on eniten Etelä- ja Keski-Suomessa, mutta havaintoja on Lappia myöten. Laji ei ole erityisen harvinainen, ja paikoin se saattaa olla jopa tavallista ruskosammakkoa runsaampi. Viitasammakko on EU:n tiukasti suojelama laji, joka sisältyy luontodirektiivin IV-liitteeseen. Sen lisääntymis- ja levähdyspaikkojen hävittäminen ja heikentäminen on luonnonsuojelulain 49 §:ssä kielletty.

2.2 MAASTOTYÖMENETELMÄ

Vakiintunut viitasammakkoinventoinnissa käytetty menetelmä on kutuaikaan sopivilla kutupaikoilla tehtävä kutevien koiraiden ääntelyn havainnointi. Paras vuorokaudenaika on ilta tai yö, jolloin liikenteen aiheuttamaa taustamelua on yleensä vähemmän.

Kaikki selvitysalueen osat käytiin maastossa huolellisesti läpi ennen varsinaista viitasammakkoinventointia. Tällöin paikannettiin viitasammakolle potentiaaliset sopivat kutupaikat, joihin varsinainen inventointi kohdistettiin. Viitasammakolle potentiaalisesti sopivia kutupaikkoja on Fäلتinrannassa. Sen sijaan Itäpäänrauman rannat ovat

kaavamuutosalueella karuja, suojattomia ja kivisiä ja siten viitasammakolle sopimattomia. Maalla taas ei ole sopivia pienvesiä. Sama koskee myös Hämmärsalmentien viereistä kiinteistöä.

Varsinainen viitasammakkojen kutupaikkojen inventointi suoritettiin Fältinrannassa kahtena iltana: 25.4. ja 13.5.2019 noin klo 22 ja 23 välisenä aikana. Viitasammakkojen kutu oli Varsinais-Suomessa jo alkanut ensimmäiseen inventointikertaan mennessä, mutta tästä huolimatta päätettiin toteuttaa vielä toinen käyntikerta, koska kutuajassa on jonkin verran paikkojen välistä vaihtelua samallakin seudulla. Vaihtelua aiheuttavat kutupaikan pienilmasto ja muut ominaispiirteet, jotka vaikuttavat siihen, miten nopeasti vesi lämpenee keväällä. Itäpääntörmän rannalla ei kutupaikkojen puuttuessa tehty inventointia. Ensimmäisenä iltana sää oli tyyni, täysin pilvinen sekä lämmin (+14 °C) ja toisena selkeä, melko tuulinen ja viileä (+7 °C). Olosuhteet olivat siten ensimmäisellä inventointikerralla erinomaiset mutta toisella heikommat.

2.3 TULOKSET

Fältinrannalla ei havaittu viitasammakoita. Paikalle on hiljan kaivettu venevalkama. Sen rannoilla on yhä hieman jäljellä paikalla ilmeisesti aiemmin vallinnutta ruovikkoa. Paikka vaikuttaa nykyisin olevan viitasammakolle huonosti sopiva, sillä ruovikot ovat kapeita ja ne rajautuvat jyrkästi avoveteen. Viitasammakkojen monesti suosimia ruovikon keskellä sijaitsevia avovesilampareita ei ole.

3. LEPAKKOSELVITYS

3.1 MAASTOTYÖMENETELMÄT

Lepakot suosivat vaihtelevia, pienipiirteisiä maisemia, joissa metsät ja avomaat vuorottelevat ja joissa on vanhoja rakennuksia, maakellareita, kolopuita ja muita sopivia päiväpiiloja sekä reheviä saalistusalueita kuten rantoja.

Tässä työssä seurattiin Suomen lepakkotieteellisen yhdistyksen kartoitussuosituksia (Suomen lepakkotieteellinen yhdistys 2012). Kartoitus koostui kahdesta osasta. Viitasammakolle sopivien kutupaikkojen etsinnän sekä linnustokartoituksen yhteydessä etsittiin lepakoille sopivia talvehtimispaikkoja ja päiväpiiloja. Näitä ovat mm. kalliojyrkänteiden onkalot ja raot, vanhat maakellarit sekä puiden kolot. Lisäksi lepakkoja havainnoitiin kolmena yönä detektorin avulla (Pettersson D240X). Kartoitusyöt olivat 16.-17.6., 24.-25.7. ja 19.-20.8.2019. Kartoitus aloitettiin aikaisintaan puoli tuntia – tunti auringonlaskun jälkeen, ja se ajoittui kesäkuussa keskiyöhön ja heinä- sekä elokuussa iltayöhön. Sää oli kaikkina öinä tyyni tai heikkotuulinen sekä jokseenkin selkeä ja lämmin (+14 - +18° C). Olosuhteet olivat siten kartoitukselle suotuisat. Kaikki detektorilla havaitut lepakot määritettiin sekä merkittiin muistiin GPS:llä mitatut havainnon koordinaatit ja yksilöiden lukumäärä.

3.2 TULOKSET JA NIIDEN TARKASTELU

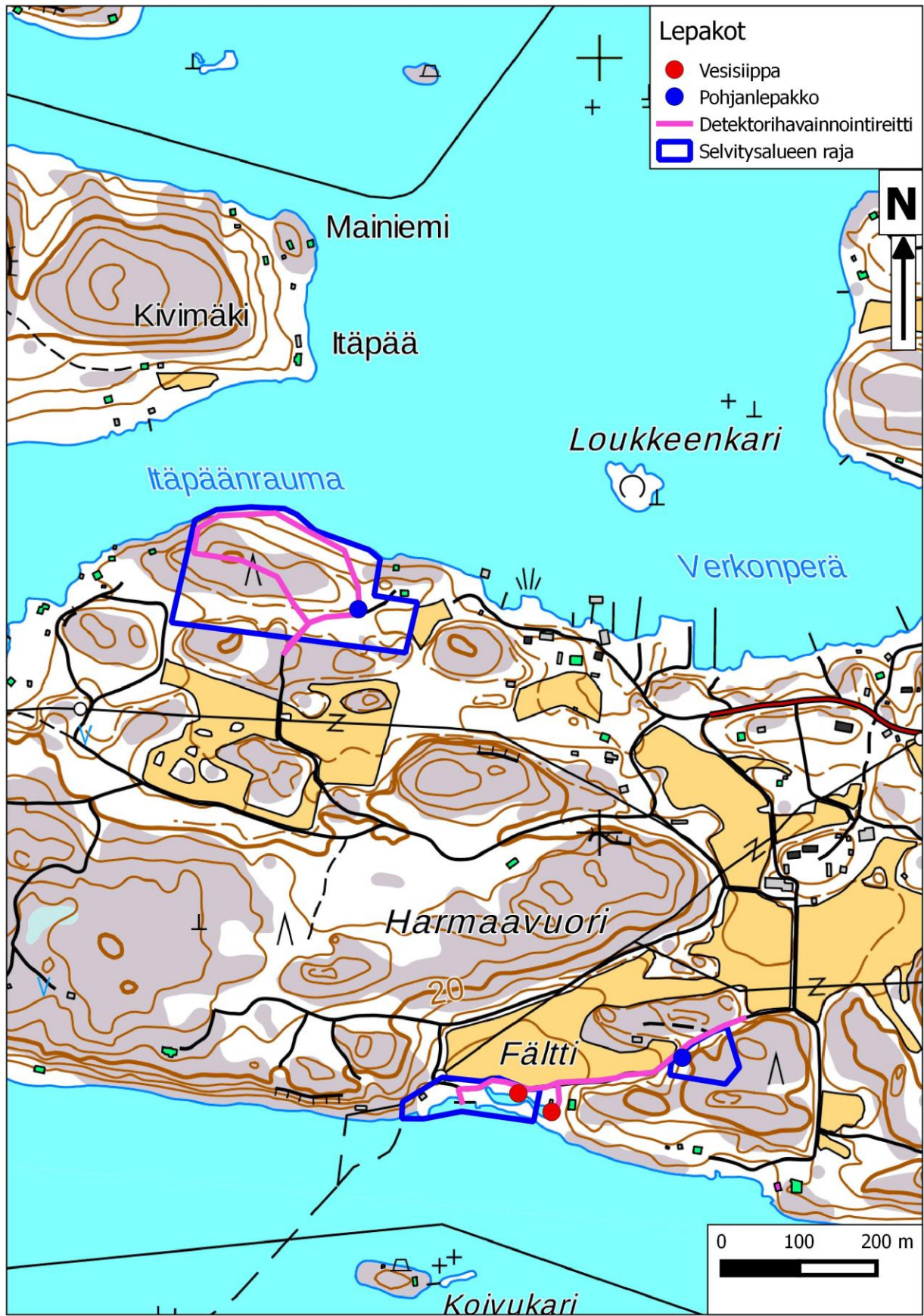
Itäpäänrauman etelärannan alueella havaittiin 17.6. ja 19.8. yksi saalisteleva pohjanlepakko. Fältinrannan alueella havaittiin niin ikään yksi saalistava pohjanlepakko sekä 17.6. että 19.8. Fältinrannan venevalkamassa (Kuva 1) ruokaili useita (enimmillään ainakin neljä yksilöä) vesisiippoja kaikkina kartoituskertoina (Kartta 1). Lepakoille sopivia päiväpiiloja tai talvehtimispaikkoja ei löytynyt.

Itäpäänrauman karujen kivikkorantojen vesi- ja rantakasvillisuus on pääosin niukkaa pientä ja kapeaa ruovikkoa lukuun ottamatta. Kauempana rannasta kohoaa kallioselänne, ja muuten alueella kasvaa tavanomaista talousmetsää. Alueella ei ole tarjolla lepakoiden kannalta arvokkaita elinympäristöelementtejä, joten havaintojen vähäisyys ei ollut yllättävää. Itäpäänrauman eteläpuoleinen alue on lepakoiden kannalta melko vähämerkityksinen. Sen voi arvioida kuuluvan luokkaan ”Muu lepakoiden käyttämä alue” Suomen lepakotieteellisen yhdistyksen kartoitussuositusten mukaisessa aluejaattelussa.

Fältinrannan maisemarakenne on huomattavasti vaihtelevampi, ja siellä on sekä metsäisiä pellonreunoja että rehevää rantavyöhykettä. Tämä näkyy myös alueen lepakokartoituksen tuloksissa, ja Fältinrantaa voi pitää lepakoiden kannalta tärkeänä ruokailualueena. Erityisesti tämä koskee vesisiippaa. Jokaisella kartoituskerralla havaittiin venevalkamassa useita ruokailevia vesisiippoja, jotka pyydystivät hyönteisiä vedenpinnan yllä lennellen. Vaikuttaa siltä, että venevalkamien kaivuu ei ole juuri heikentänyt aluetta vesisiippojen ruokailukohteena.



Kuva 1. Fältinrantaan kaivettu venevalkama.



Kartta 1. Lepakkojen esiintyminen.

4. LINNUSTOSELVITYS

4.1 MAASTOTYÖMENETELMÄT

Linnust selvitys koski kaavamuutosalueita sekä niiden lähiympäristöä. Maastotyömenetelmänä käytettiin kartoituslaskentaa ((Koskimies & Väisänen 1988). Yleisten lajien reviirejä ei kuitenkaan merkitty kartoille vaan niistä kirjattiin muistiin ainoastaan lajin esiintyminen alueella. Sen sijaan kaikkien uhanalaisten, silmälläpidettävien, harvinaisten tai EU:n lintudirektiivin I-liitteeseen sisältyvien lajien reviirit paikannettiin kartalle. Ranta- ja vesilinnustoa havainnoitiin maalinnuston laskennan yhteydessä, sillä rantaviivaa on vähän ja se on joko karua tai voimakkaasti ihmisen muokkaamaa. Kartoitukset suoritettiin aamuisin klo 6-10 välisenä aikana ja kartoituspäivät olivat 24.5., 6.6. ja 17.6.2019. Sää oli kaikkina päivinä poutainen ja tyyni tai heikkotuulinen. Ensimmäisellä kartoituskerralla lämpötila oli +9 °C, mutta kaksi muuta kartoitusaamua olivat selvästi lämpimämpiä (+16 °C ja +20 °C).

4.2 TULOKSET JA NIIDEN TARKASTELU

Itäpäänrauman eteläpuoleisella alueella havaittiin 10 lintulajia, jotka pesivät joko varmasti tai todennäköisesti kaavamuutosalueella tai sen lähistöllä. Nämä lajit ovat hippiäinen, kirjosiippo, laulurastas, mustarastas, pajulintu, peippo, räkättirastas, sepelkyhky, talitiainen ja varis.

Fältinrannalla (mukaan lukien erillinen kuivan maan kiinteistö Hämmärsalmentien varrella) havaittiin 9 lintulajia, jotka pesivät joko varmasti tai todennäköisesti kaavamuutosalueella tai sen lähiympäristössä. Nämä lajit ovat kirjosiippo, metsäkirvinen, pajulintu, peippo, punarinta, talitiainen, varis, viherpeippo ja västäräkki. Lisäksi venevalkaman läheisen ruovikon edustalla nähtiin 24.5. silkkiuikku, mutta uikun pesiä ei havaittu ruovikossa.

Tärkeimmät lintuhavainnot on esitetty kartalla 2. Itärauman eteläpuoleisen alueen linnusto on hyvin tavanomaista metsälinnustoa. Karujen kivikkorantojen (Kuva 2) kasvillisuus on niukkaa pientä ja kapeaa ruovikkoa lukuun ottamatta. Siten ei ole yllättävää, että pesiviä rantalintuja tai vesilintupoikueita ei havaittu. Kaiken kaikkiaan Itäpäänrauman eteläpuolen alueella ei ole erityistä merkitystä linnustolle.

Myös Fältinrannan linnusto on tavanomaista. Viherpeippo on voimakkaan viimeaikaisen taantumisensa vuoksi luokiteltu erittäin uhanalaiseksi, mutta laji on vielä tavallinen. Se pesii mm. puutarhoissa ja piholla, joten lajin elinympäristöt eivät ole vähenemässä. Samoin taantunut, silmälläpidettävä västäräkki on edelleen yleinen ihmisen seuralainen, joka pesii myös rannoilla. Venevalkaman kaivuu on voinut muuttaa Fältinrannan rantavyöhykkeen linnustoa, sillä esim. tavallisia ruovikoiden lajeja pajusirkkua (vaarantunut) ja ruokokertusta (silmälläpidettävä) ei havaittu, vaikka alueella on vielä hieman ruovikkoa jäljellä. Nykytilanteessa Fältinrannalla ei ole linnustolle erityistä merkitystä.



Kartta 2. Tärkeimmät lintuhavainnot.



Kuva 2. Itäpäänrauman kivikkoista etelärantaa.

5. YHTEENVETO

Yhdelläkään kaavamuutosalueen osalla ei havaittu kutevia viitasammakoita. Fältinrantaan kaivetun venevalkaman paikalla on aiemmin kasvanut ruovikkoa, jonka sisällä on saattanut olla viitasammakoiden suosimia avovesiaukkoja, mutta tällä hetkellä Fältinrannalla ei enää ole sopivia kutupaikkoja.

Itäpäänrauman eteläpuoleisella alueella ei ole erityistä merkitystä lepakoille mutta Fältinranta muodostaa vesisiipoille tärkeän ruokailupaikan sinne kaivetusta venevalkamasta huolimatta. Vesisiippojen kannalta olisi suotavaa säilyttää mahdollisimman paljon rantavyöhykkeellä tällä hetkellä kasvavaa puustoa, sillä lepakot karttavat laajempia puuttomia alueita.

Kaavamuutosalueilla ei ole erityistä merkitystä linnustolle, eikä linnustoon perustuvia maankäyttösuosituksia ole tarpeen esittää.

6. KIRJALLISUUS

- Hyvärinen, E., Juslén, A., Kemppainen, E., Uddström, A. & Liukko, U.-M. (toim.) 2019. Suomen lajien uhanalaisuus – Punainen kirja 2019. Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus. Helsinki. 704 s.
- Koskimies, P. & Väisänen, R. A. 1988. Linnuston seurannan havainnointiohjeet. 2. uusittu painos. Helsingin yliopiston eläinmuseo, Helsinki. 143 s.

Neuvoston direktiivi 92/43/ETY luontotyyppien ja luonnonvaraisen eläimistön ja kasviston suojelusta A: 21.05.1992.

Neuvoston direktiivi 79/409/ETY luonnonvaraisten lintujen suojelusta A:02.04.1979.

Saarikivi, J. 2017: Viitasammakko (*Rana arvalis* Nilsson, 1842). – Julkaisussa:

Nieminen, M. & Ahola, A. (toim.), Euroopan unionin luontodirektiivin liitteen IV lajien (pl. lepakot) esittely. S. 90-95. Suomen ympäristö 1/2017.

Suomen lepakkotieteellinen yhdistys 2012. Suomen lepakkotieteellinen yhdistys ry:n suositus lepakkokartoituksista luontokartoittajille, tilaajille ja viranomaisille. (www.lepakko.fi).